

Perustulo, korona ja toivo paremmasta huomista

Matti Eskelinen

Väitöskirjatutkija, Turun yliopisto

Johdanto

Toivo on korostuneesti jotakin, joka kohdistuu tulevaan ja peilaa nykyistä tilannetta vasten implikoiden nykyisen tilan olevan ainakin jossain määrin ei-toivottu tila. Alkuvuodesta 2020 lähtien maailmalla pandemiaksi asti levinnyt COVID-19-virus (tästä eteenpäin: koronavirus) on poikkeuksellisella tavalla tällainen tila, joka on tuonut toivon yleiseen keskusteluun ennennäkemättömällä voimalla. Koronakeskusteluissa toivo viittaa erityisesti toiveeseen pandemian lopusta ja paluusta aikaan ennen sitä, mutta myös siihen ajatukseen, että pandemiasta ja siihen johtaneista syistä voidaan oppia ja rakentaa parempia yhteiskuntia niin tuotannon, päätöksenteon ja elämäntapojen suhteen{{1}}. Yhteiskuntafilosofisesti toivo on läsnä erityisesti utopioiden eli ihanneyhteiskuntien muodossa{{2}}. Yhteiskuntapolitiikan- ja filosofian alalla koronakriisi on antanut jälleen nostetta erään suosituimman nykyaikaisen utopian, perustulon käyttöönotolle{{3}}, kun monet ovat menettäneet taloudellisen kriisin myötä työpaikkansa ja päätyneet valtioiden työllisyystukien piiriin. Tämä sekä jo pitempään ennustettu vääjäämätön työn suuri murros, suorastaan toinen teollinen vallankumous, automatisaation myötä on nostanut perustulon toivon symboliksi uudesta työkuulttuurista- ja tavasta, joka on joustavampi ja kestävämpi suurien mullistuksien kuten pandemioiden ja automatisaation edessä. Toisaalta perustuloa on perusteltu työläisille enemmän vapautta ja vähemmän stressiä aiheuttavana työllisyyspoliittisena toimenpiteenä. Seuraavassa käsittelen perustuloa yhteiskuntafilosofisesta näkökulmasta koronapandemian ja sen vastavoimana käyvän toivon paremmasta maailmasta ristipaineessa. Tällöin perustulon utooppisuus ilmenee konkreettisena mahdollisuutena paremmasta asiantilasta tässä ja nyt, mikä itsessään ilmentää, vaikkakin epätäydellisesti, tulevaisuuden horisonttia, johon aina pyritään, vaikkei sinne koskaan päästäisikään{{4}}.

Nick Srnicekin & Alex Williamsin *Inventing the Future: Postcapitalism and a World Without Work*{{5}} on toiminut viime vuosina vasemmiston viittauskohteena mitä tulee perustuloon{{6}} ja teknologistien tarjoamaan kritiikkiin vasemmiston toivottomuudesta ja pessimismistä uusliberalismin edessä. Tässä artikkelissa käsittelen Srnicekin & Williamsin teoksen ja erityisesti kahden siihen kriittisesti suhtautuvan teoksen, Kate Soperin *Post-Growth Living: For an Alternative Hedonism*{{7}} sekä Aaron Benanavin *Automation and the Future of Work*{{8}}, kautta vasemmiston tilaa ja erityisesti suurta toivoa, jota on esitetty perustulon myötä.{{9}} Koronakriisin myötä perustulo on saanut laajemminkin tilaa valtavirtakeskusteluissa ja osittaisia perustulon malleja on otettu käyttöön joissakin maissa vastaamaan koronan aiheuttamaan työttömyyden kasvuun helpottamaan työttömyyskorvauksen ja muun vastaavan rahallisen perusturvan saamista yhä laajemmalla määrällä ihmisiä. Srnicekin & Williamsin ajatusten ja heidän kriitikoidensa käsittelyn jälkeen laajennan keskustelun perustulosta koskemaan erityisesti sitä, mitä se merkitsisi, tai on jo jossain, tapauksissa merkinnyt sekä yhteiskunnalle ja yksilölle.

Se mitä perustulolla tässä artikkelissa ja myös yleensä tarkoitetaan, on säännöllisin väliajoin, esimerkiksi kuukausittain, kaikille kansalaisille maksettava vastikkeeton rahasumma. Vastikkeettomuus tarkoittaa, että perustulon saamisen ehtona ei ole työsuoritusta tai muuta vastaavaa

velvoitetta. Tähän vasemmistolaiset perustulon kannattajat lisäävät vielä, että perustulolla tulee toimeen eli se on riittävän suuri. Tällainen on myös Srnicekin & Williamsin käyttämä määritelmä perustulosta{{10}}. Kaksi huomautusta on tarpeen tehdä tästä määritelmästä liittyen perustulon määrään ja siihen kuka on oikeutettu perustuloon. Tarkkaa määrää on hankala antaa, koska se riippuu valuutasta ja maantieteellisestä sijainnista. Kenellä on oikeus perustuloon, riippuu myös osaltaan maantieteestä, mutta erityisesti kysymykseen kansalaisuudesta ehtona pääsystä sosiaaliturvan ja täten mahdollisen perustulon piiriin. Perustulo rajattuna pelkästään tietyn maan kansalaisiin on ongelmallinen, mutta se on nykykeskustelussa varsin yleisesti hyväksytty lähtökohta, koska perustulo on nähty ainakin aluksi valtiollisena uudistuksena, mikä johtunee ennen kaikkea politiikan yhä voimakkaasta valtiokeskeisyydestä, joka on koronapandemian aikana korostunut entisestään. On puhuttu jopa valtion paluusta ikään kuin valtiot olisivat jo jossain vaiheessa hävinneet. Rajaukseen ei kuitenkaan kiinnitetä tässä artikkelissa tätä huomautusta enempää huomiota tilanpuutteen vuoksi.{{11}}

Tulevaisuus voitettavana – nyt vai heti?

Esimakua Srnicekin & Williamsin vaatimuksista vasemmiston uudesta, dynaamisemmasta heräämisestä saatiin jo heidän lyhyessä manifestissaan *#Accelerate Manifesto for an Accelerationist Politics*{{12}}, jonka ideoita he kehittävät edelleen *Inventing the Future* -teoksessaan{{13}}. He lähtevät liikkeelle erityisesti kahdesta lähtökohdasta: vasemmiston tappiomielialasta sekä automatisaation väistämättömästä kehityksestä. Vasemmiston pessimismin he johtavat siihen, että vuosien 2008–2009 finanssikriisit eivät johtaneet todellisiin muutoksiin vaan päinvastoin juurruttivat uusliberaalin politiikan entistä syvemmälle osaksi valtioiden poliittisia lähtökohtia vastaamalla kriisiin julkisia menoja leikkaamalla ja niukkuuden (engl. *austerity*) talouspolitiikkaa vaatimalla. Srnicek & Williams{{14}} syyttävät vasemmistoa joukkopolitiikan (engl. *folk politics*) lumoisesta olemisesta, jossa korostetaan paikallisia kamppailuja, prefiguraatiota ja suoraa demokratiaa suurempien vaatimusten ja toiminnan kustannuksella. Toisekseen Srnicek & Williams{{15}} näkevät automaation tekevän väijäämättä yhä suuremman osan ihmisistä työttömäksi ja nykyisen kaltaisen työperustaisen maailman kestäättömäksi. Pyrkimyksessään osoittaa vasemmistolle konkreettisia tavoitteita, joiden puolesta taistella ja jotka sekä itsessään olisivat parannuksia että toimisivat alustoina entistä suurempiin muutoksiin, Srnicek & Williams{{16}} esittävät tavoitelistan kärkipäähän neljä vaatimusta: täyden automaation, työviikon lyhentämisen, perustulon käyttöönotto ja työetiikan vähentämisen. Nämä vaatimukset ovat vain alku ja pyrkivät luomaan uutta hegemoniaa uusliberalismin ja sosiaalidemokratian rinnalle.

Aaron Benanav{{17}} pyrkii osoittamaan, että Srnicekin & Williamsin, ja muiden automaatioteoreetikkojen, analyysit automatisaation uhasta työpaikoille ja suuresta massasta – joka jää ilman työtä ja toimeentuloa ilman uudenlaisia sosiaaliturvan keinoja, kuten perustuloa – ovat puutteellisia. Tämä selitys perustuu väärään ymmärrykseen siitä, miksi työttömyys on korkealla tasolla ja jatkaa kasvamistaan olipa koronakriisi päällä tahi ei. Kyse on pikemminkin kapitalismin sisäisestä tendenssistä olla investoimatta pitkäaikaisiin projekteihin, koska varallisuus ei ole vähentynyt, vaan sitä ei käytetä. Tällöin syy työttömyyden kriisiin löytyy syvemmältä tasolta kapitalismin perusmekanismeista eikä teknologian murroksen tuomasta enemmän tai vähemmän autonomisesta kehityskulusta. Perustuloa kannattavien vasemmistolaisten puutteellisesta ymmärryksestä kapitalismin kovasta ytimeistä eli epätasa-arvoisista tuotantosuhteista ja laajemmin yhteiskunnallisista suhteista, perustuloa kritisoi myös Lorena Lombardozzi & Frederick Harry Pitts{{18}}. He ottavat huomioon myös perustuloa lähellä tai sitä täydentävät ehdotukset peruspalvelut (engl. *basic services*) ja perusinfrastruktuuri (engl. *basic infrastructure*), joita he pitävät

parempina kuin pelkkää perustuloa, koska ne eivät ole yksinomaan rahaan keskittyviä, muttei muuttavan perustavanlaatuisesti epätasa-arvoisia yhteiskunnallisia suhteita{{19}}.

Työpäivän lyhentäminen on ollut merkittävä osa työväenliikkeen tavoitteita, kuten jo Karl Marxilla, jonka mukaan työpäivän lyhentäminen on perusedellytys kohti vapauden valtakuntaa{{20}}. Perustulon puolesta onkin argumentoitu vasemmiston suunnalta juuri sen työajan lyhentämisen ja lisääntyneen vapaa-ajan, jonka voi (osaltaan) käyttää poliittiseen kouluttautumiseen ja radikaalimman ammattiyhdistystoiminnan kehittämiseen ilman pelkoa toimeentulon äkillisestä heikennyksestä esimerkiksi liian vähäisen työnhakemisen aktiivisuuden vuoksi kuten ”aktiivimallin” kaltaisessa järjestelmässä. (Uus)liberaalit sen sijaan näkevät perustulon hyvänä uudistuksena lähinnä silloin, kun se ei vaikuta työn tuottavuuteen ja täten sen taloudelliseen hyötyyn. Perustulo nähdään tällöin yksilöille annettava apuvälineenä, jotta he pääsevät takaisin markkinoille myymään osaamistaan.{{21}} Huomionarvoisia ovat tosin liberalismiin, tai pikemminkin sosiaaliliberalismin ja täten myös hyvinvointivaltion, merkittävän teoreetikon John Maynard Keynesin{{22}} näkemykset, joissa hän hahmottelee tulevaisuuden visiona ja tavoitteena kolmituntista työpäivää ja yhteensä viittätoista tuntia työtä viikossa sekä toivetta työn lopullisesta lakkaamisesta. Konservatiivit pikemminkin näkevät mahdollisesti lisääntyneen vapaa-ajan lähinnä haittana, joka kannattaa ottaa perustulon myötä, jos sillä voidaan vähentää julkisia menoja (tämä on toki jaettu huoli uusliberaalien kanssa). Tämä yleensä edellyttää myös mahdollisimman pientä perustulon määrää, mikä voi hyvinkin johtaa siihen, ettei sillä monikaan tulisi tosiasiallisesti toimeen. Benanav{{23}} huomauttaa, että yleensä perustulon määräksi ehdotettu tuhat Yhdysvaltain dollaria, tai sitä vastaava määrä muissa valuutoissa, on itse asiassa tunnetun oikeistokonservatiivi sosiologi Charles Murrayn ajatuksista peräisin ja jonka tarkoituksena ei ole taata perustarpeiden tyydyttämiseen riittävää toimeentuloa, vaan vastata suunnilleen nykyisiä tulonsiirtoja pienituloisille. Murrayn ja muiden konservatiivien innostus perustuloa kohtaan kumpuaa sen potentiaalista heidän mukaansa eheyttää yhteisöt ja palauttaa ”perinteiset”, toisin sanoen kristilliset arvot{{24}}, takaisin hallitsevaksi moraalinuoraksi. Murray ei kuitenkaan ole huolissaan kasvavasta taloudellisesta eriarvoisuudesta ja sen pienentämisestä, saati sen poistamisesta, vaan päinvastoin ehdottaa perustuslaillista kieltä muille vaurautta uudelleenjakaville toimille. Benanav{{25}} näkee tässä valitettavan todennäköisen skenaarion perustulon mahdollisesti lihaksi tulevasta muodosta.

Benanav{{26}} korostaa erityisesti laajoja kansanliikkeitä toimijana, jonka avulla pääoman ylivalta voidaan ylittää ja tuotanto ottaa demokraattiseen hallintaan{{27}} ilman, että tarvitaan olettaa automatisaation deterministisen tuhovoiman hävittävän perinteiset työpaikat. Benanav kritisoi Srnicekin & Williamsin analyysia kriisin luonteesta ja korostaa perinteisempiä vasemmistolaisia poliittisia kamppailuja, 21. vuosituhannelle päivitettyinä. Benanav ei kiistä perustulon potentiaalisia hyötyjä sen vasemmistolaisessa muodossaan, mutta (vasemmistolaisen) perustulonkin mahdollistamiseksi on käytävä poliittista kamppailuja, niin miksei menisi kerralla pidemmällä ja tähtäisi tuotannon haltuunottoon varsinkin, kun juurisyyt eivät ole automaatiassa, vaan tuotannossa.{{28}} Toisaalta Srnicek & Williams eivät kuitenkaan unohda poliittisen kamppailun merkitystä, vaan he korostavat jatkuvasti gramscilaisessa hengessä vastahegemonian luomista uusliberalismille{{29}}, vaikka päähuomion viekin kapitalismin kiihdyttäminen kohti kommunismia{{30}}. Srnicekin & Williamsin kriitikot ovat oikeassa, että heidän sitoutumisensa yhteiskunnallisten kamppailujen tärkeydestä muutoksen airuena jää teknologiaindustrian, jota vastaan Benanavin kritiikki vaikuttaa pätevältä, jalkoihin ja heidän suhtautumisensa yhteiskunnallisten liikkeistä tuntuu sulautuvan heidän ”joukkopolitiikkansa” kritiikkiin. Heidän toiseen painokseen kirjoittamansa jälkisanat{{31}} ovatkin pitkälti tyynteleminen kansanliikkeitä, ”joukkopolitiikkaa”, kohtaan ja sen korostamista, etteivät he ole teknokraattisia leninistejä, joiksi heitä on syytetty.

Vaihtoehtoisia reittejä tulevaisuuteen kiihdyttämisen sijasta

Kate Soper{{32}} ei kovinkaan montaa kertaa viittaa Srnicekiin & Williamsiin suoraan, mutta hänen varsin maanläheinen, muttei askeettinen, suhtautumisensa yhteiskunnalliseen muutokseen ja muutoksen suuntaan kohti ”vaihtoehtoista hedonismia” on ontologiselta perusasenteeltaan päinvastainen Srnicekiin & Williamsiin verrattuna. Hän korostaa sensuaalisuutta ja vähemmän kiireisen elämisen tärkeyttä ja sen mahdollistavia erilaisia hedonistisia nautintoja ja käytäntöjä, kuten perinteisen käsityöllisyyden ja luonnossa kulkemisen. Tämä on antiteesistä jatkuvan kasvun narratiiviin, jonka piirin myös Srnicek & Williams asettavat itsensä – joskin eri lailla kuin kapitalistiset vastineensa. Lisäksi lisääntyneen ajan voi käyttää sosiaaliseen kanssakäymiseen, myös auttamiseen ja muuhun hoivatyöhön, joka olisi Soperin mukaan mielekästä työtä ja jotakin, jota ei kannata antaa robottien hoidettavaksi, vaikka siihen olisikin mahdollisuus. Srnicek & Williams{{33}} tuntuvat pitävän kaiken työn, myös hoivatyön, automatisaatiota vähintäänkin yhtenä teknologian mahdollistamana tavoitteena post-humanismin hengessä. Tällainen post- ja transhumanistinen näkemys on yksi Soperin kritiikin kohteista esimerkiksi silloin, kun hän argumentoi analyttisen eron säilyttämisen puolesta koskien luontoa erotuksena poliittisesta ja kulttuurisesta tilasta{{34}}. Tähän liittyy vahvasti Soperin vastustus ajatuksesta työn täydellisestä ylittämisestä, koska hänen mukaansa jotkin työt eivät ole vain orjamaista raatamista, vaan mitä perustavanlaatuisemmin inhimillistä toimintaa.{{35}} Toisaalta työ ja tuotanto pitää saada erotetuksi talouskasvusta Soperin mukaan erityisesti sen haitallisten vaikutuksien takia: sukupuolen ja seksuaalisuuden kaupallistumisen, feminismin alentumisen pelkäksi ”voimaannuttavaksi” kulutukseksi; lisääntyneet terveyshaitat erilaisten päästöjen ja jätteiden myötä{{36}} sekä ennen kaikkea ympäristötuhon vuoksi{{37}}. Perustulon potentiaalista matkalla kohti ”vaihtoehtoista hedonismia” Soper{{38}} on vähäsanainen tunnustamalla sen potentiaalin muutoksessa vähemmän haitallisen työn ja nautinnollisemman elämäntavan välineenä, mutta myös sen käyttöönoton mahdollistavan kapitalistisen tuotantotavan entistä lujemman uusintamisen. Soper{{39}} kritisoi myös Srnicekin & Williamsin edustamaa teknologiakeskeisyyttä ”hi-tech toys-for-the-boys” tyyliksi stereotyyppisen maskuliiniseksi pullisteluksi. Soperin feministinen kritiikki voidaan liittää yhteen marxilais-feministiseen analyysiin elämää ylläpitävän työn, kuten ruuantuotannon ja hoivatyön, vähäiseen taloudelliseen arvostukseen, mutta suureen symboliseen arvossapitoon, erityisesti korona-aikana{{40}}.

Perustulon puolesta on myös argumentoitu laajasti ymmärrettynä radikaalidemokraattisesta ja ihmisoikeusperustaisesta lähtökohdin kuten yhteensopivana Hannah Arendtin kaltaisten teoreetikkojen ajatuksien kanssa{{41}}. Myös Carole Patemanin{{42}} myöhempi ajattelu argumentoi perustulon puolesta, koska sen avulla voidaan laittaa paremmin käytäntöön demokratian ihanteet, milloin ihmisoikeudet toteutuisivat todemmin, erityisesti naisten osalta. Perustulo antaisi näin ollen aidon mahdollisuuden vapauden ja autonomian aktuaaliseen toteuttamiseen. Nämä radikaalidemokraattiset teoriat eivät yleensä ota lähtökohdakseen taloudellista epätasa-arvoa, vaan sen kuinka liberaalia demokratiaa voidaan vahvistaa olemaan enemmän demokraattista. Siinä missä Srnicek & Williams nojaavat hegemonia käsitteen kautta vahvasti gramscilaiseen radikaalidemokraattiseen agonistiseen politiikkaan ja täten yhteiskunnallisten asioiden poliittisuuteen ja sisäiseen erimielisyyteen, minkä ohella toisena keskeisenä lähtökohtana on akselerationistinen olettamus teknologian välttämättömyydestä. Esimerkiksi Ville Suurosen tulkinta Arendtista perustulon kannattajana pohjaa vahvasti myös teknologisen kehityksen kohoamiseen tarpeeksi korkealle asteelle, jolloin voidaan toteuttaa antiikin Kreikan *poliksen* ideaa laajennettuna muihinkin väestöryhmiin kuin vapaisiin mieskansalaisiin. Toisin kuin Srnicekin & Williamsin lähtökohtaisesti hegemoninen, toisin sanoen poliittiseen kamppailuun ja ylipäänsä politiikan mahdollisuuteen

juutuva, teoria, Arendtin ajattelulle pohjaavat teoriat sisältävät ajatuksen siitä, että todellinen politiikka voi alkaa vasta, kun välttämättömyyden ikeestä on päästy eroon. Tässä auttaa erityisesti teknologian kehitys ja perustulon kaltaiset uudistukset edesauttavat tässä prosessissa. Se miten tällaiseen tilanteeseen voidaan päätyä ilman poliittista toimintaa ja erityisesti poliittista yhteistoimintaa jää hämäräksi ja uhkaa jättää sellaiset teoriat varsin ideaalisiksi ja teknokraattisiksi{{43}}.

Toisaalta perustulokokeilut, kuten Suomen Juha Sipilän hallituksen aikana toteutettu perustulokokeilu vuosina 2017-2018{{44}}, on myös nähty ja eksplisiittisesti esitetty esimerkkinä neuroliberalismista{{45}}, jossa perustulo nähdään ”tuuppauksena” (engl. *nudge*) ylhäältä valtiolliselta tasolta yksilöille, jotka tekevät päätöksiä perustulon hyödyntämisestä sisäistetyn biopoliittisen ja ekonomistisen kurin pohjalta maksimoidakseen taloudellisen hyötynsä. Mona Mannevuori{{46}} kuvailee neuroliberalismin olevan finanssikriisien jälkeiseen maailmaan muokattu versio Milton Friedmanin talouslibertarianismista, eräänlaista ”libertarianismista paternalismia”, jossa ”ihmiset ovat vapaita tekemään valintoja – kunhan he tekevät valintoja valtion pystyttämän jälki-byrokraattisen valinta-arkkitehtuurin sisällä” (suom. M. E.). Näin ollen perustulon potentiaali olla airuena muutoksessa kapitalismista sosialismiin, tai suoraan kommunismiin kuten Robert van der Veen & Philippe van Parijs argumentoivat jo vuonna 1986, jää piippuun ja perustulo päättyy pelastamaan kapitalismin, koska köyhyys – yhteiskunnallinen, rakenteellinen ilmiö – redusoidaan henkilökohtaiseksi mielenterveyden ongelmaksi, joka aiheuttaa ahdistuneisuutta ja masennusta, mitkä voidaan hoitaa kohdistetuilla tukitoimilla kuten perustulolla{{47}}. Mikään ei kuitenkaan takaa sitä, että neuroliberalistinen perustulo toimisi kuten sen on suunniteltu. Perustulo, jos se saadaan aseteltua laajan massaliikkeen vahvalla tuella, erityisesti mukaan lukien ammattiliitot, aseeksi palkkatyötä vastaan ”universaalina lakkokassana”{{48}}, voi siltikin mahdollistaa emansipatorista toimintaa neuroliberalistisista tavoitteista huolimatta.

Vasemmiston anti-autoritaarisimman siiven, anarkismin, on myös nähty antavan osittaista kannatusta perustulolle sen mahdollistaman potentiaalin kokeilla ja sitä myöten vakiinnuttaa keskinäisen avun hajautettuja, mutta keskenään koordinoituja verkostoja sekä tuotannossa että muilla sosiaalisen elämän alueilla{{49}}. Perustulo, joka on lähtökohtaisesti valtion sanktioima etuus, ei ole sinällään anarkisteilta poissuljettu väylä sen valtiokeskeisyyden takia. Kuten Benjamin Franks{{50}} korostaa anti-hierarkkisuus on yksi keskeisistä anarkismin käsitteistä, mutta ei kuitenkaan riittävä ehto määrittelemään anarkismia itsestään ja oleellisempaa on hierarkioiden vastustaminen ja purkaminen laajemmassa merkityksessä kuin pelkkä valtion vastaisuus. Anarkistien aktiivinen toiminta radikaaleissa kunnallisissa ja valtakunnallisissa poliittisissa liikkeissä on nähty anarkismin tavoitteiden vastaiseksi erityisesti silloin, kun emansipatoriset ja materiaalista hyvinvointia lisäävät toimet ovat alisteisia verotuloille eli toisin sanoen riippuvaisia kapitalistisen talouden uusintamisesta ja tuottavuudesta oikeuttaen ja vakauttaen kapitalismin{{51}}. Perustulon kontekstissa tämä sama kapitalismin entistä syvempi juurruttaminen on läsnä mitä enemmän perustulo on riippuvainen kasvaneen taloudellisen toiminnan ja talouskasvun lisääntymisestä ehdollisena (vaikka itse perustulo itsessään olisikin vastikkeeton etuus) reformina, eikä esimerkiksi äänestysoikeuteen verrannollisena perustavanlaatuisena oikeutena kuten Patemanilla{{52}}.

Siinä missä Srnicek & Williams ovat avoimen futuristisia tavoitteenaan työn jälkeinen (engl. *post-work*) maailma, Benanav argumentoi niukkuuden jälkeisen (engl. *post-scarcity*) maailman puolesta. Benanav{{53}} viittaa välttämättömyyden ja vapauden valtakuntien eron säilymisen puolesta, kuten esimerkiksi Marx{{54}}, eikä näiden toisiinsa sekoittumista toivottavan, hän kutsuu sellaista integraatiota totalitaristiseksi ja huonossa mielessä utopistiseksi. Benanavin{{55}} omaa positiivista visiota niukkuuden jälkeisestä maailmasta kuvaa parhaiten sana kommunistinen. Benanavin

kommunismi on kuitenkin samaan aikaan realistista – välttämättömyys säilyä, mutta se jaetaan tasaisesti ja teknologiaa demokraattisesti hyödyntämällä ja hallinnoimalla – että runsasta – perustarpeet tyydytetään hyvin organisoidun tuotannon ja jakamisen kautta siten, että perusturva toteutuu ilman pelkoa osattomuudesta tai toisen ikeen alle jäämisestä. Kysymykseen siitä, onko perustulolla mitään osaa tällaisen tavoiteltavan tilaan pääsemisessä, Benanav vastaa varovaisen myönteisesti. Perustulo voi olla osa muiden laajojen uudistuksien, kuten koulutukseen pääsyn laajentaminen ja fossiilisista polttoaineista irtaantumisen, rintamaa tiellä Benanavin hahmottelevaa tulevaisuutta, mutta perustulo ei ole välttämätön osa tätä muutosta. Talouskasvun, johon monet perustulomallit perustuvat vähintäänkin verotuksen avulla, kautta sinne ei pääse.{{56}}

Perustulo: kapitalismin pelastus vai vallankumouksen siemen?

Koronapandemia ei aiheuttanut uutta eriarvoisuuden kriisiä, vaan teki aiemmin olemassa olevat kriisit selvemmin näkyviksi. Terveystenhoitohenkilökuntaa on kiiteltu ja heille taputeltu ilman parannuksia palkkoihin tai työehtoihin samalla kun yritysajat, kuten Amazon, ovat tehneet ennätystulosta ja nostaneet kansainväliset pörssikurssit huippulukemiin. Hallitukset ovat elvyttäneet taloutta, mutta varoituksia on jatkuvasti annettu, kuten Vihriälän koronasta selvitysryhmän raportti{{57}}, että paluu normaalin tarkoittaa sitä, mitä kymmenisen vuotta sitten tarjottiin velkakriisin ratkaisuksi, eli niukkuutta julkisten menojen leikkauksien muodossa ja paluuta normaaliin uusliberalistiseen talouspolitiikkaan. Perustulo uhkaa jäädä uusliberalismin uusimmaksi keinoksi, joko perinteisemmän niukkuus-narratiivin kautta tai neuroliberalistisena tuuppauksena, oikeuttaa leikkauspolitiikka. Kuitenkin perustulon tai minkä tahansa muun yhteiskunnallisen muutoksen tai sen instrumentin läpivienti on poliittisten kamppailujen takana ja ne kamppailut määrittävät myös muutoksen suunnan. Vaikka voikin vaikuttaa varsin banaalilta loppujen lopuksi sanoa, että *people have the power*, ihmisillä on valta, se on kuitenkin pysyvä poliittinen totuus kuten Benanav erityisen painokkaasti muistuttaa jälkisanoissaan teokseensa *Automation and the Future of Work*{{58}}.

Kukaan ei kuitenkaan voi kuvitella, että vallan ottaminen, jakaminen ja käyttäminen olisi helppoa. Yksi keino kuitenkin on hyvään elämiseen riittävä perustulo, minkä puolesta kamppailu on jo itsessään poliittisen subjektiviteetin luomista ja kehittämistä, ja minkä täytyy jatkua siitä eteenpäin perustulon jälkeen ja siitä voimaa ja jaksamista saaneena. Suomen perustulokokeilun vuosien 2017–2018 tulokset{{59}} kertoivat jo tästä potentiaalista mikä perustuloon sisältyy. Siinä missä työllisyys- ja talousvaikutukset olivat vähäiset, kokeiluun osallistujat raportoivat lisääntyneestä psyykkisestä hyvinvoinnista, koska heidän ei tarvinnut huolehtia perustoimeentulon hakemisesta ja siihen liittyvästä stressistä. Tämä varsin pieni etu on kuitenkin potentiaalisesti merkittävä, koska lisääntynyt varmuus, vähäinenkin, on tärkeää ihmisille, jotka muuten joutuvat koko ajan pelkäämään minimitoimeentulonsa puolesta. Lisääntynyt jaksaminen ja varmuus nostavat mahdollisuuksia tarttua laajempaan yhteiskunnalliseen toimintaan ja olemaan sille vastaanottavaisempi. Perustulo ei takaa mitään, mutta se antaa toivonkipinän suuremmasta muutoksesta.

Kiitokset Paatoksen toimitukselle tekstiä selkeyttävistä kommenteista ja korjausehdotuksista sekä Eero K.V. Suorsalle kommenteista artikkelin aiempiin versioihin.

Lähteet

Benanav, Aaron (2020a) *Automation and the Future of Work*, Verso, London & New York

Benanav, Aaron (2020b) "How to Make a Pencil", *Logic*, issue 12 "Commons", <https://logicmag.io/commons/how-to-make-a-pencil/>, käyty 7.4.2021

Bregman, Rutger (2016/2018) *Ilmaista rahaa kaikille ja muita ideoita, jotka pelastavat maailman*, suom. Janatuinen, Mari, Athena, Jyväskylä

Eskelinen, Teppo (2019) *Demokratia utopiana & sen vastavoimat*, Vastapaino, Tampere

Eskelinen, Teppo (2020) "Koronaviruspandemia ja katastrofian yhteiskuntafilosofia", *Ajatus*, 77 (1), 231–260, <https://journal.fi/ajatus/article/view/100264/57814>

Franks, Benjamin (2020) *Anarchisms, Postanarchisms and Ethics*, Rowman & Littlefield, London & New York

Graeber, David (2002) "The New Anarchists", *New Left Review* 13, Jan/Feb 2002, 61–73

Havu, Sauli (2019) "Poliksen pauloissa: Antidemokraattiset elementit Hannah Arendtin ajattelussa", *Politiikka*, 61 (4), 287–307, <https://journal.fi/politiikka/article/view/83617>

Hoff, Patrick (2021) "Universal basic income doesn't impact worker productivity", *The Academic Times* 15.1.2021, <https://academictimes.com/universal-basic-income-doesnt-impact-worker-productivity/>, käyty 13.4.2021

Kangas, Olli, Jauhiainen, Signe, Simanainen, Miska ja Ylikännö, Minna (toim.) *Suomen perustulokokeilun arviointi*, Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:15, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162219/STM_2020_15_rap.pdf?sequence=1&isAllowed=y, käyty 13.4.2021

Kassam, Ashifa (2020) "Spain rekindles a radical idea: a Europe-wide minimum income", *The Guardian* 3.6.2020, <https://www.theguardian.com/world/2020/jun/03/spain-rekindles-a-radical-idea-a-europe-wide-minimum-income>, käyty 13.4.2021

Kela (2020) "Perustulokokeilun tulokset: työllisyysvaikutukset vähäisiä, toimeentulo ja psyykkinen terveys koettiin paremmiksi", 6.5.2020, https://www.kela.fi/lehdistotiedotteet/-/asset_publisher/S3Q9IK5MESIT/content/perustulokokeilun-tulokset-tyollisyysvaikutukset-vahaisia-toimeentulo-ja-psyykkinen-terveys-koettiin-paremmaksi#, käyty 13.4.2021

Keynes, John Maynard (1930/2008) "Economic Possibilities for Our Grandchildren", teoksessa Pecchi, Lorenzo & Piga, Gustavo (toim.) *Revisiting Keynes: Economic Possibilities for Our Grandchildren*, The MIT Press, Cambridge, MA, 17–26

Kinna, Ruth & Swann, Thomas (2020) "This anarchist thinker helps explain why we feel so driven to help each other through the coronavirus crisis", *The Conversation* 27.3.2020, <https://theconversation.com/this-anarchist-thinker-helps-explain-why-we-feel-so-driven-to-help-each-other-through-the-coronavirus-crisis-134494>, käyty 12.4.2021

Lakkala, Keijo (2017) "Utopiat yhteiskunnallisen mielikuvituksen metodologiana", *Futura* 1/2017, 14–21

Lombardozzi, Lorena & Pitts, Frederick Harry (2020) "Social form, social reproduction and social policy: Basic income, basic services, basic infrastructure", *Capital & Class*, Vol. 44 (4), 573–594

Mannevuori, Mona (2019) "Neoliberalism in Action: The Finnish Experiment with Basic Income", *Theory, Culture & Society*, Vol. 36 (4), 27–47

Maury, Olivia, Krivonos, Daria, Seikkula, Minna & Wide, Elisabeth (2020) "Vuosi, jolloin kaikki muuttui ja kaikki pysyi ennallaan: elämää ylläpitävä työ ja voitontavoittelu COVID-19 pandemian aikana", *Tiede & Edistys* 3/2020, 267–275

Marx, Karl (1894/2015) *Pääoma: poliittisen taloustieteen arvostelua. 3. osa, Kapitalistisen tuotannon kokonaisprosessi*, Engels, Friedrich (toim.), suom. Tiisanen, Antero, Kustannusyritys TA-Tieto, Helsinki

Ordóñez, Vincente, Feenstra, Ramón A. & Franks, Benjamin (2018) "Spanish anarchists engagements in electoralism: from street to party politics", *Social Movement Studies*, 17:1, 85–98

Pateman, Carole (2004) "Democratizing Citizenship: Some Advantages of a Basic Income", *Politics & Society*, Vol. 32 No 1, 89–105

Purokuru, Pontus (2018/2019) *Täysin automatisoitu avaruushomoluksuskommunismi*, Kosmos, Helsinki

Soper, Kate (2020) *Post-Growth Living: For an Alternative Hedonism*, Verso, London & New York

Srnicek, Nick & Williams, Alex (2013) "#Accelerate Manifesto for an Accelerationist Politics", <https://criticallegalthinking.com/2013/05/14/accelerate-manifesto-for-an-accelerationist-politics/>, käyty 31.3.2021

Srnicek, Nick & Williams, Alex (2015/2016) *Inventing the Future: Postcapitalism and a World Without Work*, toinen laajennettu painos, Verso, London & New York

Suuronen, Ville (2018) "Resisting Biopolitics: Hannah Arendt as a Thinker of Automation, Social Rights, and Basic Income", *Alternatives: Global, Local, Political*, Vol. 43 (1), 35–53

Teivainen, Teuvo & Huotari, Pauli (2020) "Democratic horizons in times of corona governance", julkaisussa openDemocracy 18.3.2020, <https://www.opendemocracy.net/en/openmovements/democratic-horizons-times-corona-governance/#coronagovernance>, käyty 12.4.2021

Tikkala, Hannu & Koivisto, Matti (2020) "Miten Suomi selviää koronakriisistä? Vihriälän selvitysryhmä esittää hallitukselle oppivelvollisuuden pidentämistä, lukukausimaksuja ja tukea yrityksille", Yle 8.5.2020, <https://yle.fi/uutiset/3-11341918>, käyty 13.4.2021

Vaarakallio, Sampo "Yritysten pelastamisen biljoonapaketit muuttivat pelin – koronan jälkeen valtio, verokeplottelu ja eriarvoisuus nousevat talouskeskusteluun", Yle 29.5.2020, saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-11368072>, käyty 10.4.2021

van der Veen, Robert J. & van Parijs, Philippe (1986) "A Capitalist Road to Communism", *Theory & Society*, Vol. 15, No. 5, 635–655

Wright, Erik Olin (2010) *Envisioning Real Utopias*, Verso, London & New York

Viitteet

[[1]] Kts. esim. Kinna & Swann 2020; Teivainen & Huotari 2020; Eskelinen 2020, 246–251. [[1]]

[[2]] Kts. esim. Lakkala 2017; Eskelinen 2019. [[2]]

[[3]] Kts. esim. Kassam 2020; Vaarakallio 2020; Eskelinen 2020, 248; erityisen osuva esimerkki tästä perustulon utooppisuudesta on Rutger Bregmanin (2016/2018) erityisesti perustuloa popularisoineen kirjan ensimmäinen luku, joka on nimeltään "Utopian paluu". [[3]]

[[4]] Lakkala 2017, esim. 18; Wright 2010. [[4]]

[[5]] Srnicek & Williams 2015/2016. [[5]]

[[6]] Populaarimmassa keskustelussa erityisesti alankomaalainen Rutger Bregman on noussut suorastaan maailmanlaajuiseksi perustulojulkikseksi kirjallansa *Ilmaista rahaa kaikille* (2016/2018). Suomessa perustuloa on tehnyt tunnetuksi esimerkiksi Pontus Purokuru (2018/2019). [[6]]

[[7]] Soper 2020. [[7]]

[[8]] Benanav 2020a. [[8]]

[[9]] Näistä kolmesta ainoastaan Benanavin teos on kirjoitettu koronapandemian aikaan ja se viittaa myös siihen useaan otteeseen. [[9]]

[[10]] Srnicek & Williams 2015/2016, 118. [[10]]

[[11]] Perustulon historiasta kts. esim. Benanav (2020a, 73–76), Srnicek & Williams (2015/2016, 118) ja Bregman (2016/2018, erityisesti luvut 2 & 4). Lyhyesti perustulon teoriasta Wright (2010, 217–222). Perustulokeilujen historiasta kts. esim. Kangas et al. (2020, 17–31). [[11]]

[[12]] Srnicek & Williams 2013. [[12]]

[[13]] Srnicek & Williams 2015/2016. [[13]]

[[14]] Ibid., erit. luku 2. [[14]]

[[15]] Ibid., erit. luvut 5–6. [[15]]

[[16]] Ibid., 127. [[16]]

[[17]] Benanav 2020a, erit. luvut 2–4. [[17]]

[[18]] Lombardozzi & Pitts 2020. [[18]]

[[19]] Ibid, 585–588. [[19]]

[[20]] Marx 1894/2015, 808. [[20]]

[[21]] Benanav 2020a, 73–74; kts. myös Hoff 2021. [[21]]

[[22]] Keynes 1930/2008. [[22]]

[[23]] Benanav 2020a, 74–75. [[23]]

[[24]] Tätä vasten on ironista, että konservatiivisen Yhdysvaltain presidentin Richard Nixonin kaudella lähes läpi mennyt laki erään perustulomallin käyttöönotosta kaatui viimeistään siihen, kun sen pelättiin lisäävän avioerojen määrää naisten lisääntyneen itsenäistymisen myötä (Bregman 2016/2018, 50). [[24]]

[[25]] Benanav 2020a, 75. [[25]]

[[26]] Ibid., 95–99. [[26]]

[[27]] Kuinka tämä käytännössä voisi toimia kts. Benanav 2020a, luku 6 sekä 2020b. [[27]]

[[28]] Benanav 2020a, 75–79. [[28]]

[[29]] Srnicek & Williams 2015/2016, luku 7, erit. 132–137. [[29]]

[[30]] Ibid., 175–183; vrt. van der Veen & van Parijs 1986 [[30]]

[[31]] Ibid., 185–200. [[31]]

[[32]] Soper 2020. [[32]]

[[33]] Srnicek & Williams 2015/2016, esim. 82. [[33]]

[[34]] Soper 2020, 19–27. [[34]]

[[35]] Ibid., 84–96, 144–149. [[35]]

[[36]] Ibid., 149–155. [[36]]

[[37]] Ibid., 38–41. [[37]]

[[38]] Ibid., 97–100. [[38]]

[[39]] Ibid., 49. [[39]]

[[40]] Maury et al. 2020; kts. myös Lombardozzi & Pitts 2020. [[40]]

[[41]] Suuronen 2018. [[41]]

[[42]] Kts. esim. Pateman 2004. [[42]]

[[43]] Havu 2019; kts. myös Mannevuoli 2019, 34–35. [[43]]

[[44]] ”Perustulokokeilussa 2 000 työtöntä henkilöä sai verotonta perustuloa 560 euroa kuukaudessa riippumatta muista tuloistaan tai siitä, hakivatko he aktiivisesti töitä. Perustulon saajat valittiin satunnaisesti niiden henkilöiden joukosta, jotka marraskuussa 2016 saivat työttömyysetuutta Kelasta. Vertailuryhmän muodostivat henkilöt, jotka saivat marraskuussa 2016 Kelasta työttömyysetuutta mutta eivät tulleet valituiksi perustulokokeiluun.” (Kela 2020). [[44]]

[[45]] Mannevuoli, 2019. [[45]]

[[46]] Ibid., 35. [[46]]

[[47]] Ibid., 39. [[47]]

[[48]] Bregman 2016/2018, 269. [[48]]

[[49]] Erityisesti korona-aikaan liittyen Kinna & Swann 2020; kts. myös esim. Graeber 2002, 64. [[49]]

[[50]] Franks 2020, 27–28, 33–34, 86. [[50]]

[[51]] Ordóñez et al. 2018. [[51]]

[[52]] Pateman 2004. [[52]]

[[53]] Benanav 2020a, 132–133 viite 7. [[53]]

[[54]] Marx 1894/2015, 808. [54]]

[[55]] Benanav 2020a, luku 6. [[55]]

[[56]] Ibid., 93. [[56]]

[[57]] Kts. esim. Tikkala & Koivisto 2020. [[57]]

[[58]] Benanav 2020, 95–99. [[58]]

[[59]] Kela 2020; kts. myös Kangas et al. 2020. [[59]]